

ненасильницькі методи врегулювання конфліктів, характерні для моделі трансформації конфлікту Й. Гальтунга: медіація, арбітраж, переговори тощо. Метод Гальтунга, або метод transcend полягає в трьохетапному підході до мирної трансформації конфлікту, результатом якої має стати нова реальність:

- укріплення довіри (медіатор визначає цілі сторін конфлікту, страхи й побоювання, щоб завоювати довіру);

- відносини взаємності (медіатор, маючи час, розділяє законні й незаконні цілі й запити сторін конфлікту);

- ідентифікація розриву (медіатор намагається подолати розрив між усіма законними, але суперечливими цілями сторін шляхом взаємно прийнятних і бажаних рішень для майбутнього).

Отже, трансформація конфлікту, за Й. Гальтунгом, базується на зосередженні уваги на питаннях культури, структури, зацікавлених особах і знаходженні для усіх сторін привабливих цілей і способів вирішення протиріччя.

Розуміння в рамках навчальної дисципліни «Розбудова миру» змісту розглянутих вище категорій і підходів допомагають здобувачам не лише критично осмислювати й аналізувати глобальні процеси, міжнародні та інтернаціоналізовані конфлікти, а й пропонувати підходи до вирішення таких проблем, в т. ч. альтернативні.

Таким чином, ідеї та науковий доробок Й. Гальтунга зберігає свою актуальність і значимість як розширений погляд на миротворчу діяльність і основа фахової підготовки фахівців у галузі міжнародних відносин. Акцент на переході від структури примусу і насилля до культури миру, механізм розв'язання конфлікту, побудований на трансформації самої суспільної системи, у сучасних умовах може знайти своє вдале застосування, зокрема, і в питанні конфліктного врегулювання в Україні. Роботи Й. Гальтунга привертають увагу до багатовимірності конфлікту й можуть бути корисними для моделювання міжнародних відносин, адже акцентується увага на тих аспектах, які часто недооцінюються.

УДК: 327.82

ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ: СУВЕРЕНІТЕТ, НЕЙТРАЛІТЕТ ТА СПІЛЬНА ЗОВНІШНЯ ТА БЕЗПЕКОВА ПОЛІТИКА

М. І. Прихненко

Незважаючи на те, що традиційно, базовою метою формування європейської інтеграційної моделі у вигляді сучасного Європейського Союзу вважається економічний розвиток європейських держав, політичними мотивами європейської спроби колективізувати та свого роду централізувати діяльність держав-членів організації (перейти на політичний рівень інтеграції) – є викорінення військового виміру ведення політики на континенті. Таке прагнення пов'язано із постійними станом війни в якому Європа знаходилася як до встановлення Вестфальської системи міжнародних відносин так і після неї. Першими спробами колективного вирішення військових проблем стала Віденська система міжнародних відносин в основі якої знаходився «концерт європейських держав». Надалі дана інтеграційна модель розвивалася в ідеях пан-європи та системи колективної безпеки в Європі, створенні Європейського співтовариства вугілля і сталі, Європейського економічного союзу та сучасного Європейського Союзу із ідеєю Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП) [5]. Відповідно, «історичний чинник війни» робить СЗБП невід'ємною частиною фундаменту архітектури європейської інтеграції. Особливо актуальним це питання стає сьогодні, коли в Європі та світі підсилюється конфліктний

потенціал через наявність ряду конфліктів (в тому числі військових), які дестабілізують наявну систему відносин, а також підсиленні «ідеологічних гойдалок», які виражаються в категоріях протистояння ідеологій в контексті боротьби усталених поглядів з новими трактуваннями та ідеями.

Чому ж тоді створення Спільної зовнішньої політики та політики безпеки вже протягом майже 30 років є настільки болючим питанням для ЄС? Відповіддю на це питання можуть слугувати два ключових фактори, які, на нашу думку, виступають у якості системоутворюючих елементів:

- (i) суверенітет;
- (ii) нейтралітет.

Зовнішня політика так само як і питання безпеки та оборони як теоретиками науки про міжнародні відносини так і на практиці розглядаються в категоріях «суверенітет» – «національна держава», які було встановлено ще за часів Вестфалю, та які були притаманні всім, без виключення, системам міжнародних відносин. В сучасних міжнародних відносинах ці категорії так само залишаються домінуючими імперативами в політичному ландшафті міжнародної арени. Відповідно, спроба включити відповідні дискусії стосовно цих питань в межах міжнаціонального і, тим паче, наднаціонального дискурсу – йде в розріз з усталеною системою норм поведінки навіть в такому розвиненому інтеграційному об'єднанні як сучасний Європейський Союз, що, в свою чергу, робить будь-які домовленості більш вразливими до етапів нестабільності та більш системних кризових явищ. Хоча, необхідно зазначити той факт, що інституціоналізація процесів забезпечення СЗБП відповідно до Маастрихтської угоди 1992 року та Амстердамської угоди 1997 року свого часу стало якісним проривом в розвитку інтеграційного проекту.

Тим не менш, в сучасних реаліях євроскептицизм за рахунок поширення кризових процесів, утвердився політико-ідеологічним «мейнстрімом» в досить великій і неоднорідній групі держав-членів ЄС – як охоплених кризою (Греція, Іспанія, Португалія, Кіпр, Угорщина, Італія), так і тих, хто прагне відділитися чи вже відділився (Великобританія, Швеція, Данія, Фінляндія, Нідерланди) [6, с. 298]. В умовах фінансово-економічної кризи в ЄС відбувається перетворення опозиції по лінії «євроскептицизм–єврофедералізм» на користь домінуючого політико-ідеологічного протистояння, при тому що загальна радикалізація політичних сил євроскептичного і єврофедералістського напрямків посилює конфронтаційний характер політичного процесу і створює можливість для виникнення структурних розколів в ЄС [6, с. 298]. Фактично, ці процеси безпосередньо пов'язані з проблематикою делегування національного суверенітету на користь інституцій ЄС.

Чинник нейтралітету в контексті проблеми, що досліджується, тісно пов'язаний із проблематикою збереження суверенітету та певною мірою ускладнює її, оскільки не дивлячись на те, які конотації вкладати в поняття «нейтралітет» з точки зору СЗБП необхідна узгодженість позицій. Питання ускладнюється й тим, що існують різні трактування стану захищеності, яке осмислюються в категоріях «безпека» та «оборона». Якщо ж традиційна концепція нейтралітету заперечує участь у будь-яких організаціях, що пов'язані із арміями, військовими альянсами, тощо, то, наприклад, Австрія сповідуючи нейтральність внесла відповідні зміни до своїх законодавчих актів, що дозволяє їй брати участь у всіх операціях ЄС по врегулюванню криз. Характеризуючи поточні дебати у Швеції (ще одній нейтралістській державі) щодо майбутньої політики національної безпеки, фахівці шведського Національного коледжу оборони окреслюють такі основні варіанти дій на перспективу: продовження політики неприєднання, яка нині визначається як неприєднання в мирний час з метою забезпечення для Швеції можливості бути нейтральною у випадку війни в сусідніх регіонах; «нордична кооперація» (передусім із Фінляндією та Норвегією); створення балтійської системи регіональної безпеки; інтеграція Швеції як повноправного члена до спільної системи європейської оборони [3]. Але, не дивлячись на ці «допуски», наявність «нейтральності» протирічить ефективній інтеграції через неможливість повноцінної інституціоналізації процесів.

Таким чином можна сформулювати гіпотезу стосовно того, що ефективність подальшого проведення спільної зовнішньої та безпекової політики в межах сучасної європейської моделі інтеграції буде залежати від переосмислення двох домінуючих категорій (і) суверенітет та (ii) нейтралітет як системо утворюючих чинників.

Література

1. Devine K. Neutrality and the development of the European Union's common security and defence policy: Compatible or competing? *Cooperation and Conflict*. 2011. N 46. P. 334–369.
2. Flers de N.A. The EU as a global actor and neutral member states: dilemma or opportunity. URL: http://euce.dal.ca/Files/Alecu_de_Flers.pdf
3. Дирда А. Особливості формування нейтралітету у зовнішній політиці європейських країн. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/2659>.
4. Прихненко М. Ідеологічний чинник у міжнародних відносинах кінця XX – початку XXI ст. *Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науководослідної роботи за період 2017–2018 рр. (16–17 травня 2019 р.): у 2-х томах*. Том 1. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. С. 94–96.
5. Прихненко М., Бабій Д. Ідея «Об'єднаної Європи» в сучасних реаліях функціонування європейського проекту. *Історичні і політологічні дослідження*. 2019. № 1 (64). С. 60–69.
6. Прихненко М., Бабій Д. Криза «політичного компоненту» інтеграційних процесів в Європейському Союзі на сучасному етапі розвитку. *Україна – Європейський Союз: від партнерства до асоціації: Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій*. Вип. II. Луцьк, Терен, 2019. С. 292–300.

УДК 32:172.4:355.01

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙНИ ТА МИРУ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТУ

Ю. Т. Теміров

Навчальна дисципліна «Сучасні дослідження війни та миру» є складовою освітньої програми СО магістр «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання» спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Профіль освітньої програми надає обґрунтування методичного виміру інтересу до вивчення предмету. Трансформація природи війни і миру, особливо в сучасних умовах становлення інформаційного суспільства, передусім поширення такого різновиду, як гібридна війна, російська агресія проти України формують дослідницький (теоретичний та прикладний) бік актуальності. Не зважаючи на те, що характеристики ОП обумовлюють певні параметри викладання предмету, потреба його концептуалізації від цього меншою не стає. Мета нашої публікації полягає в окресленні загальних рис одного з можливих підходів до концептуалізації викладання дисципліни «Сучасні дослідження війни та миру».

Під концептуалізацією ми маємо на увазі насамперед визначення базових методологічних та методичних засад вивчення предмету. Беручи до уваги формат та обсяг матеріалу, ми не претендуємо на комплексне, системне дослідження, але маємо намір акцентувати деякі важливі, на нашу думку, аспекти проблеми. Перший з таких аспектів – теоретико-методологічний. На наше переконання, концепція викладання є значною мірою похідною від теоретико-методологічних основ інтерпретації викладачем природи війни та миру, які, в свою чергу, обумовлені асоційованістю з певною школою (школами) теорії міжнародних відносин, загальним науковим світоглядом. На користь цієї тези свідчить історична логіка становлення теоретичних засад дослідження предмету навчальної дисципліни: від природи людини до природи суспільства, далі до сутності держави і, нарешті – походження та природи війни.